

КОНСТИТУЦІЙНЕ, АДМІНІСТРАТИВНЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2025-1/6>

ІНСТИТУТ КАСАЦІЙНОГО ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Богослов Андрій Валерійович,

аспірант

Класичного приватного університету

ORCID ID: 0009-0004-9526-7628

Стаття присвячена інституту касаційного провадження у справах про адміністративні правопорушення. На сьогоднішній день у чинному адміністративно-деліктному процесуальному законодавстві відсутня стадія касаційного перегляду справ про адміністративні правопорушення. Однак впровадження такої стадії у діюче законодавство про адміністративні правопорушення на сучасному етапі розвитку суспільних правовідносин, на нашу думку, здається необхідним задля захисту прав, свобод та інтересів осіб в нашій державі. Відсутність стадії касаційного перегляду справи у такому виді судочинства як судочинство про адміністративні правопорушення призводить до відсутності єдності правозастосовчої практики про притягнення осіб до адміністративної відповідальності судами. Також відсутність такої стадії не дає можливість «усунути» наслідки судової помилки місцевих та апеляційних судів, які розглядали справу та допустили такі помилки. При цьому до абсолютної більшості адміністративних правопорушень, які розглядаються судами в порядку судочинства про адміністративні правопорушення застосовуються так звані «критерії Енгеля», які застосовуються Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) у своїй практиці під час розгляду заяв ЄСПЛ. Натомість діюче кримінальне процесуальне законодавство надає право оскаржувати в касаційному порядку судові рішення, якими закінчений розгляд справи без будь-яких обмежень хоча санкції деяких кримінальних правопорушень є навіть нижчими аніж адміністративних правопорушень. У статті зроблена спроба обґрунтувати необхідність існування такої стадії провадження як касаційний перегляд рішень у справах про адміністративні правопорушення, розглядаються позитивні наслідки законодавчого впровадження такого інституту адміністративно-деліктного процесуального права та можливий механізм законодавчого регулювання.

Ключові слова: адміністративні правопорушення, провадження у справах про адміністративні правопорушення у суді, касаційний перегляд постанов у справах про адміністративні правопорушення.

Bohoslov Andrii. Institute of cassation review of court decisions in cases of administrative offenses

The article is devoted to the institute of cassation proceedings in cases of administrative offenses. To date, the current administrative and tort procedural legislation does not have a stage of cassation review of cases of administrative offenses. However, the introduction of such a stage in the current legislation on administrative offenses at the present stage of the development of public legal relations, in our opinion, seems necessary to protect the rights, freedoms and interests of individuals in our state. The absence of the stage of cassation review of the case in such a type of proceedings as the proceedings on administrative offenses leads to the lack of unity of law enforcement practice on bringing persons to administrative responsibility by the courts. Also, the absence of such a stage does not make it possible to "eliminate" the consequences of judicial error of local and appellate courts that considered the case and made such mistakes. At the same time, the absolute majority of administrative offenses considered by the courts in the procedure of proceedings on administrative offenses apply the so-called "Engel criteria," which are applied by the European Court of Human Rights (ECHR) in its practice when considering applications

of the ECHR. Instead, the current criminal procedural legislation provides the right to appeal in cassation court decisions, which completed the consideration of the case without any restrictions, although the sanctions of some criminal offenses are even lower than administrative offenses. The article attempts to substantiate the need for the existence of such a stage of proceedings as a cassation review of decisions in cases of administrative offenses, considers the positive consequences of the legislative introduction of such an institution of administrative tort procedural law and a possible mechanism for legislative regulation.

Key words: *administrative offenses, proceedings in cases of administrative offenses in court, cassation review of decisions in cases of administrative offenses.*

Постановка проблеми. Чинне адміністративно-деліктне процесуальне законодавство не передбачає можливості перегляду судових рішень, ухвалених за результатами розгляду справ про адміністративне правопорушення у касаційному порядку. Відсутність такої стадії провадження у судочинстві про адміністративні правопорушення призводить до відсутності єдності правозастосовчої практики, що негативно впливає на ефективність судового захисту прав і свобод осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності, потерпілих та інших осіб, яких може стосуватися судові рішення у справі. Також учасники процесу позбавлені можливості звернутися до найвищого суду задля виправлення судових помилок, які, на жаль, можуть бути допущені не тільки судами першої, а й апеляційної інстанції.

На жаль, на сьогоднішній день відсутні фундаментальні праці, в яких висвітлювалися б питання дослідження стадії касаційного оскарження судових рішень у справах про адміністративні правопорушення. Проте тією або іншою мірою питаннями, пов'язаними з адміністративною відповідальністю та оскарженням рішень про притягнення до такого виду юридичної відповідальності займалися такі вчені як В. Авер'янов, І. Бородін, І. Голосніченко, І. Грибок, Е. Демський, М. Загряцков, Ч. Кодзаєв, В. Колпаков, С. Кузнichenko, О. Кузьменко, В. Лорія, Д. Лук'янець, О. Остапенко, С. Петков, А. Подоляка, В. Рядінська, О. Соколова, Г. Тоноян, Г. Шевчук та інші. Однак, як вже зазначалося саме питання щодо касаційного оскарження рішень у справах про адміністративні правопорушення досліджені досить мало.

Мета статті. З'ясування суті та необхідності існування стадії касаційного оскарження під час здійснення судочинства про адміністративні правопорушення,

доцільності його правового закріплення у діючому законодавстві, а також можливі шляхи вирішення проблемних питань у реалізації своїх прав учасниками процесу на такій стадії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пункт восьмий частини другої статті 129 Конституції України передбачає, що основними засадами судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення [1].

Діючими положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі-КУпАП) [2] не передбачена така стадія провадження про адміністративне правопорушення як касаційний перегляд постанов у справах про адміністративні правопорушення.

Наразі КУпАП передбачає лише апеляційний перегляд.

Так, стаття 294 КУпАП містить норму про те, що постанова судді у справах про адміністративне правопорушення набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги. Постанова судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена протягом десяти днів з дня винесення постанови особою, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, її законним представником, захисником, потерпілим, його представником, а також прокурором у випадках, передбачених частиною п'ятою статті 7 та частиною першою статті 287 цього Кодексу. Апеляційна скарга подається до відповідного апеляційного суду через місцевий суд, який виніс постанову. Місцевий суд протягом трьох днів надсилає апеляційну скаргу разом із справою у відповідний апеляційний суд. Апеляційний перегляд здійснюється суддею апеляційного суду протягом двадцяти днів з дня надходження справи до суду.

Також КУпАП передбачає можливість перегляду постанови по справі про адміністративне правопорушення у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Згідно статті 297-1 КУпАП заява про перегляд постанови по справі про адміністративне правопорушення може бути подана особою, на користь якої постановлено рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною.

Постанова по справі про адміністративне правопорушення може бути переглянута з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні судом справи про адміністративне правопорушення.

Інших видів провадження з перегляду постанови судді (суду) у справі про адміністративне правопорушення чинний КУпАП не передбачає.

Частина п'ята статті 529 Митного кодексу України (далі – МК України) [3] визначає, що постанова суду (судді) у справі про порушення митних правил може бути оскаржена особою, стосовно якої вона винесена, представником такої особи або митним органом, який здійснював провадження у цій справі. Порядок оскарження постанови суду (судді) у справі про порушення митних правил визначається Кодексом України про адміністративні правопорушення та іншими законами України.

Отже МК України, який також регулює провадження у справах про адміністративні правопорушення стосовно порушення митних правил лише відсилає до КУпАП, окремого порядку та підстав оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення також не містить.

Для того, щоб зрозуміти необхідність впровадження касаційного провадження щодо перегляду постанов у справах про адміністративні правопорушення слід спочатку розкрити зміст цього правового інституту як у загальному розумінні, так і розкрити його риси, завдання, учасників, порядок оскарження тощо.

Так, під «касацією» розуміється перегляд, скасування вищою інстанцією судової

ухвали, вироку, що не набрали законної сили [4 с. 527]. В енциклопедичній юридичній літературі під касацією (лат. *cassatio* «скасування») розуміється одна з форм оскарження вироків, рішень, постанов і ухвал суду першої та апеляційної інстанції, що набрали законної сили [5 с. 349]; форма процесуальної реалізації права касаційного оскарження вироків і рішень суду першої інстанції, що не набрали законної сили [6 с. 59].

Адміністративно-деліктна процесуальна галузь законодавства на сьогоднішній день не має стадії касаційного оскарження судових рішень. Для того, щоб розкрити суть стадії касаційного оскарження судових рішень в адміністративно-деліктному процесуальному законодавстві слід визначитися з найбільш наближеною до адміністративно-деліктного процесуального права галуззю та, через призму такої галузі права, спробувати розкрити суть такого оскарження в адміністративно-деліктному процесуальному законодавстві.

На нашу думку для визначення найбільш наближеної галузі права слід застосувати «критерії Енгеля», які сформовані у практиці Європейського суду з прав людини.

Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на тому, що конвенційні поняття «кримінальне обвинувачення», «кримінальне правопорушення» мають «автономне значення». Тобто Європейський суд з прав людини щоразу відповідно до сформованих критеріїв самостійно визначає, чи належить те або інше діяння до кримінального правопорушення, чи не належить. У практиці Європейського суду з прав людини критеріями, на підставі яких установлюється, чи має застосовуватися кримінальний аспект статті шостої Конвенції, є: 1) юридична кваліфікація діяння в національному законодавстві (тобто з'ясування того, як кваліфікують діяння в національному праві: кримінальне правопорушення (злочин), адміністративне правопорушення, дисциплінарне тощо); 2) природа правопорушення; 3) характер і суворість (ступінь тяжкості) покарання, що його може бути застосовано до особи [рішення у справі "Engel and others v. The Netherlands" від 8 червня 1976 року (заяви №№ 5100/71;

5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72), §82, § 83] (далі – «критерії Енгеля»). При цьому перший критерій є лише початковим і не має визначального значення. Водночас другий та третій критерії є вирішальними для з'ясування того, чи підпадає діяння під «кримінальне правопорушення» в розумінні Конвенції. Для застосування статті шостої Конвенції в кримінальній ділянці достатньо, щоб правопорушення за своїм характером вважалось «кримінальним» з погляду Конвенції або щоб за вчинене правопорушення до особи було застосовано покарання, яке за своїм характером і ступенем суворості належало в цілому до «кримінальної» ділянки [рішення у справі "Lutz v. Germany" від 25 серпня 1987 року (заява № 9912/82), § 55] [7].

Оскільки у нас склади адміністративних правопорушень, які підвідомчі судам підпадають під дію другого, та/або третього «критерію Енгеля» відповідно порядок розгляду таких справ має бути наближеним до розгляду кримінальних справ. Отже найбільш наближеною процесуальною галуззю права у даному випадку буде кримінальне процесуальне право.

Вважаємо, що розкриття змісту поняття «касаційне провадження» саме через призму кримінального процесуального права найбільшою мірою буде відповідати меті цієї статті.

Думки науковців з приводу визначення поняття «касаційне провадження» є різними.

Так, В.І. Маринів зазначає, що касаційний перегляд кримінальної справи є стадією здійснення правосуддя з перевірки відповідності судових рішень нормам матеріального і процесуального права, тобто з перевірки юридичної сторони справи [8 с. 187].

А.В. Молдаван визначає стадію касаційного провадження як стадію кримінального процесу, в якій суд вищого рівня перевіряє за касаційними скаргами судові рішення апеляційних судів і ухвали апеляційних судів, постановлені щодо цих вироків, які набрали законної сили [9 с. 259].

Ю.І. Азаров, С.О. Заїка визначають касаційне провадження як стадію кримінального процесу, в якій перевіряється правильність застосування судами першої та апеляційної інстанції норм матеріаль-

ного та процесуального права і правова оцінка встановлених обставин кримінального правопорушення [10 с. 357].

Н.Р. Бобечко стверджує, що суть касаційного провадження полягає у перевірці вищою судовою інстанцією (касаційним судом) лише з юридичного погляду (за формою) рішень апеляційного суду та суду першої інстанції з ініціативи сторін у межах заявлених ними процесуальних вимог шляхом дослідження матеріалів кримінального провадження з можливістю скасування таких рішень і призначення нового судового розгляду [11 с. 33].

Як зазначає В.Я. Тацій, касаційне провадження є важливою стадією в кримінальному провадженні, що забезпечує право особи на оскарження судового рішення суду першої інстанції після його перегляду в апеляційному порядку та вироку або ухвали апеляційного суду щодо цих рішень [12].

Отже проаналізувавши думки з приводу того, що слід розуміти під касаційним провадженням у кримінальному провадженні можна зробити власне визначення стадії касаційного провадження в адміністративно-деліктному процесуальному провадженні.

Касаційне провадження у судочинстві про адміністративне правопорушення є факультативною стадією провадження про адміністративне правопорушення, в якій перевіряється правильність застосування судами першої та апеляційної інстанції норм матеріального та дотримання норм процесуального права, правильність правової оцінки обставин справи за касаційними скаргами сторін справи.

Сформулювавши поняття касаційного провадження у судочинстві про адміністративне правопорушення слід визначити основні риси, які повинні бути притаманні такій стадії провадження. Для цього знову звернемося до визначень рис та завдань касаційного провадження, які притаманні кримінальному процесуальному праву як найбільш наближеної галузі права.

В.І. Маринів до основних рис касаційного перегляду судових рішень відносить: 1) свобода оскарження-кожний суб'єкт, якому за законом надано право подання касаційної скарги, може скористатися цим правом; 2) специфічність предмета оскар-

ження- оскарженню підлягають рішення судів першої інстанції після їх перегляду судом апеляційної інстанції та рішення судів апеляційної інстанції, які постановлені ними за результатами розгляду апеляційних скарг на рішення суду першої інстанції (тобто судові рішення, які набули законної сили); 3) дія правила про недопустимість погіршення правового становища виправданого та засудженого; 4) ревізійні начала перевірки судом касаційної інстанції кримінального провадження, які полягають у тому, що суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального чи процесуального права, а також обґрунтованість їх правової оцінки обставин лише у межах касаційної скарги. Разом з тим якщо задоволення скарги дає підстави для прийняття рішення на користь інших засуджених, від яких не надійшли скарги, суд касаційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення; 5) за результатами розгляду касаційної скарги суд касаційної інстанції може постановити лише одне із чотирьох рішень, передбачених ст. 436 КПК.

До завдань касаційного провадження відносяться: 1) забезпечення реалізації права кожного на справедливий суд; 2) перевірка законності й обґрунтованості судових рішень першої чи апеляційної інстанції, які оскаржуються; 3) виправлення помилок, допущених при застосуванні норм матеріального чи процесуального права, якщо такі мали місце, без погіршення правового становища засудженого (виправданого); 4) недопущення виконання незаконних і необґрунтованих судових рішень з метою дотримання прав і законних інтересів засудженого (виправданого), потерпілого, цивільного позивача і цивільного відповідача, а також публічних інтересів; 5) здійснення процесуального контролю за діяльністю судів першої та апеляційної інстанцій; 6) формування судової практики для забезпечення однакового застосування закону [13 с. 606–607].

Н.Г. Габлей виділяє такі риси здійснення касаційного провадження: 1) свобода оскарження- кожний суб'єкт, якому надано право подання касаційної скарги

може скористатися цим правом; 2) специфічність предмета оскарження; 3) специфічний порядок перевірки законності та обґрунтованості судового рішення, який здійснюється без проведення судового слідства; 4) дія правила про недопустимість повороту до гіршого протягом усього перегляду справи в касаційному порядку; 5) ревізійні начала перевірки судом касаційної інстанції справи, які полягають в тому, що касаційний суд перевіряє законність та обґрунтованість судового рішення за наявними в справі та додатково поданими матеріалами в тій частині, в якій воно було оскаржене; 6) можливість здійснення письмового касаційного оскарження.

Касаційне провадження виконує такі завдання: 1) перевірка законності та обґрунтованості судових рішень, коло яких визначено законом; 2) виявлення та виправлення порушень закону, допущених на попередніх стадіях кримінального судочинства; 3) забезпечення однакового застосування законодавства судами України усіх ланок, спрямування судової практики в єдине русло; 4) недопущення виконання незаконного та необґрунтованого судового рішення по кримінальній справі та забезпечення повороту виконання; 5) попередження можливих судово-слідчих помилок та порушень закону в майбутньому [14 с. 419–420].

Ю.І. Азаров, С.О. Заїка зазначають, що під час свого розвитку касаційне провадження набуло рис «змішаної» і «чистої» касації.

Ознаки «змішаної» касації: 1) ревізійний характер провадження-перевіряють усю кримінальну справу; 2) суд вникає в суть справи; 3) можливість зміни рішення без повернення справи до суду нижчого рівня.

Для «чистої» форми касації притаманними є такі ознаки: 1) справу переглядають лише за проханням сторін; 2) суд касаційної інстанції не вникає в суть справи, а розглядає її лише з погляду застосування закону і форм процесу; 3) суд касаційної інстанції своїм рішенням визнає порушення закону, внаслідок чого скасовує рішення суду нижчого рівня, або констатує відсутність порушень закону та відхиляє касаційну скаргу; 4) можливість повернення справи до суду нижчого рівня.

В Україні існує «чиста» форма касації, що має всі зазначені вище ознаки. Вітчизняний інститут касаційного провадження відповідає французькому в частині так званої «касації в інтересах сторін» та має більш як сторічну історію.

Значення стадії касаційного провадження полягає в тому, що вона є: 1) гарантією від незаконного і необґрунтованого засудження підсудного або, навпаки, від уникнення покарання особами, які вчинили злочини; 2) ця стадія є механізмом та гарантією забезпечення прав і законних інтересів не тільки обвинуваченого (підсудного), а й потерпілого, цивільного позивача та інших учасників кримінального провадження; 3) касаційне провадження є формою судового контролю суду вищого рівня за діяльністю судів нижчого рівня, й сприяє формуванню однакового застосування ними законів на всій території України; 4) дана стадія забезпечує формування єдиної судової політики, що сприяє підвищенню якості як досудового провадження, так і судового розгляду кримінальних проваджень; 5) створює умови тому, щоб не було звернено до виконання незаконні та необґрунтовані рішення апеляційних судів і припинено виконання незаконних і необґрунтованих рішень судів першої інстанції; 6) сприяє виправленню помилок, яких припустилися місцеві суди та суди другої інстанції [10 с. 357–358].

З'ясувавши думки деяких вчених-правознавців у галузі кримінального процесуального права можна окреслити можливі риси касаційного провадження під час провадження у справах про адміністративне правопорушення. А також сформулювати завдання касаційного провадження у справах про адміністративне правопорушення.

На нашу думку до таких рис можна віднести: 1) свобода оскарження-кожний суб'єкт, який наділений правом подання касаційної скарги може скористатися цим правом; 2) специфічність предмета оскарження-оскарженню підлягають судові рішення судів першої інстанції після їх перегляду судом апеляційної інстанції та судові рішення судів апеляційної інстанції, які ухвалені ними за результатами розгляду апеляційних скарг на

судові рішення суду першої інстанції, тобто судові рішення, які набули законної сили; 3) недопустимість погіршення правового становища особи, яка була притягнута до адміністративної відповідальності або притягувалася до адміністративної відповідальності (у випадку застосування заходів впливу чи закриття справи); 4) ревізійні начала перевірки судом касаційної інстанції провадження про адміністративне правопорушення, які полягають у тому, що суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального чи процесуального права, а також обґрунтованість їх правової оцінки обставин лише у межах касаційної скарги. Проте можливість суду касаційної інстанції вийти за межі касаційних вимог, якщо цим не погіршується становище особи, яка була притягнута до адміністративної відповідальності або притягувалася до адміністративної відповідальності (у випадку застосування заходів впливу чи закриття справи); 5) за результатами розгляду касаційної скарги суд касаційної інстанції може постановити лише одне із чотирьох рішень (залишити судові рішення без зміни, а касаційну скаргу – без задоволення; скасувати судові рішення і призначити новий розгляд у суді першої чи апеляційної інстанції; скасувати судові рішення і закрити справу; змінити судові рішення); 6) можливість здійснення письмового касаційного оскарження.

До завдань касаційного провадження у справах про адміністративне правопорушення можна віднести: 1) забезпечення реалізації права кожної особи на справедливий суд; 2) перевірка законності й обґрунтованості судових рішень нижчих судових інстанцій; 3) виправлення помилок, допущених при застосуванні норм матеріального чи процесуального права, які були допущені судами першої та/або апеляційної інстанції, без погіршення правового становища особи, яка була притягнута до адміністративної відповідальності або притягувалася до адміністративної відповідальності (у випадку застосування заходів впливу чи закриття справи); 4) недопущення виконання незаконних і необґрунтованих судових рішень з метою дотримання прав і законних

інтересів особи, яка була притягнута до адміністративної відповідальності або притягувалася до адміністративної відповідальності (у випадку застосування заходів впливу чи закриття справи), потерпілого; 5) здійснення процесуального контролю за діяльністю судів першої та апеляційної інстанцій; 6) забезпечення єдності судової практики з метою однакового застосування закону.

Тепер спробуємо перейти до визначення осіб, які, на нашу думку, мали б право подання касаційної скарги.

Наразі правом апеляційного оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення наділені згідно частини другої статті 294 КУпАП особа, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, її законний представник, захисник, потерпілий, його представник, а також прокурор у випадках, передбачених частиною п'ятою статті 7 та частиною першою статті 287 цього Кодексу.

Також згідно частини п'ятої статті 529 Митного кодексу України постанова суду (судді) у справі про порушення митних правил може бути оскаржена особою, стосовно якої вона винесена, представником такої особи або митним органом, який здійснював провадження у цій справі. Порядок оскарження постанови суду (судді) у справі про порушення митних правил визначається Кодексом України про адміністративні правопорушення та іншими законами України.

Зазначений перелік осіб, на нашу думку, повною мірою відповідає колу учасників справи про адміністративне правопорушення прав, свобод чи законних інтересів яких стосується судове рішення у справі про адміністративне правопорушення.

Отже доцільним було б передбачати право касаційного оскарження судових рішень у справах про адміністративне правопорушення за такими особами: 1) особа, яку притягнуто до адміністративної відповідальності; 2) законний представник, захисник особи, яку притягнуто до адміністративної відповідальності; 3) потерпілий, його представник; 4) прокурор у випадках, передбачених законом; 5) особа, стосовно якої винесена постанова суду (судді) у справі про порушення митних правил, представник такої особи

або митний орган, який здійснював провадження у цій справі (у справах про порушення митних правил).

Таким чином, проаналізувавши зміст такого інституту процесуального права як касаційне провадження у справах про адміністративне правопорушення, його основні риси та елементи ми можемо із впевненістю сказати про необхідність його впровадження у діюче адміністративно-процесуальне деліктне законодавство.

Про необхідність впровадження стадії касаційного оскарження свідчать і конституційні скарги громадян до Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України припису частини десятої статті 294 КУпАП.

Цікавим є відповідне рішення Конституційного Суду України, яке стосується саме проблематики, яка є предметом нашого дослідження.

Так, у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Кременчуцького Анатолія Михайловича та Павлика Владислава Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 21 липня 2024 року № 5-р(II)/2021 зазначено: «2.3. Конституційний Суд України зауважив, що, „хоча обсяг розсуду законодавця при встановленні системи судоустрою, процедури оскарження, підстав для скасування або зміни судових рішень судами вищих інстанцій, повноважень судів вищих інстанцій є широким, законодавець повинен, здійснюючи відповідне регулювання, виходити з конституційних принципів і цінностей та відповідних міжнародних зобов'язань України” (друге речення абзацу п'ятого підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 17 червня 2020 року № 4-р(II)/2020).

Так, у пункті 5 статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року (далі – Пакт), пункті 1 статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції йдеться про право кожного, кого засуджено за будь-який злочин, кого суд визнав винним у скоєнні кримінального правопорушення, на перегляд судом вищої інстанції засу-

дження й вироку, факту визнання його винним або винесеного йому вироку.

Комітет Організації Об'єднаних Націй із прав людини, витлумачивши пункт 5 статті 14 Пакту, зазначив: «Кожен, кого засуджено за будь-який злочин, має право на те, щоб засудження його та вирок щодо нього було переглянуто судом вищої інстанції відповідно до приписів права. <...>

Подібною до позиції Комітету Організації Об'єднаних Націй із прав людини в цьому питанні є позиція Європейського суду з прав людини, який при тлумаченні пункту 1 статті 6 Конвенції так само вважає, що „Конвенція <...> не змушує Договірні Сторони встановлювати суди апеляційної або касаційної інстанції. Проте від Держави, яка такі суди встановлює, вимагається, щоб особам, які притягуються до відповідальності [persons amenable to the law], було забезпечено можливість користуватися в цих судах засадничими гарантіями, що їх надає стаття 6 [Конвенції]” [рішення у справі „Delcourt v. Belgium” від 17 січня 1970 року (заява № 2689/65), § 25]. До таких гарантій Європейський суд із прав людини відносить також „забезпечення ефективного доступу” до судів апеляційної або касаційної інстанції в разі наявності таких судів [рішення у справі „Hoffmann v. Germany” від 11 жовтня 2001 року (заява № 34045/96), § 65]. При цьому Європейський суд із прав людини не заперечує того, що право на перегляд у кримінальних справах і право на доступ до суду не є абсолютними й можуть підлягати обмеженню.

На підставі зазначеного Конституційний Суд України доходить висновку, що з урахуванням міжнародних актів (Конвенції та Пакту), які є частиною національного законодавства, а отже, обов'язковими до виконання, та практики їх застосування заснування касаційних судів та встановлення в національному праві права на касаційне оскарження рішення суду не визнаються обов'язковими. Вирішення цих питань належить до сфери внутрішнього регулювання кожної держави, яка має право це унормувати на власний розсуд, керуючись доктриною „простору обдумування” [a margin of appreciation].

2.4. Верховна Рада України, реалізуючи приписи пункту 14 частини першої статті 92, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України в частині забезпечення у визначених законом випадках права на касаційне оскарження судового рішення, запровадила нормативне регулювання, за яким постанова апеляційного суду у справах про адміністративні правопорушення набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною й оскарженню не підлягає (частина десята статті 294 Кодексу).

Комітет Міністрів Ради Європи 13 лютого 1991 року ухвалив Рекомендацію № R(91)1 державам-членам стосовно адміністративних санкцій, якою визначено вісім принципів, що їх слід застосовувати до адміністративних актів, на підставі яких накладаються адміністративні санкції. Принцип 8 цієї рекомендації визначає, що „адміністративний акт про застосування санкції підлягає щонайменше перевірці на законність перед незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі приписів права [by law]”. Зазначена рекомендація містить також пояснювальну записку, у якій роз'яснюється кожен із восьми принципів і щодо принципу 8 пояснено, що Комітет Міністрів Ради Європи розглядає це правило [перевірка на законність] як мінімальну норму, вважаючи, що розвиток європейської юридичної думки наразі не дозволяє йому встановити амбіційніше правило; таке правило могло б передбачати не лише контроль за законністю, а й перевірку суті справи.

2.5. У судових справах суб'єктів права на конституційну скаргу адміністративним актом, яким накладено адміністративні санкції, є постанова судді суду першої інстанції.

У Кодексі встановлено апеляційний перегляд, у разі оскарження, постанови судді у справах про адміністративне правопорушення, в рамках чого можливим є як розгляд суті справи, так і виправлення допущених судом нижчої інстанції процесуальних помилок, тобто забезпечення перевірки як законності застосування адміністративних санкцій (стягнень), так і суті справи.

Отже, законодавець, унормовуючи в статті 294 Кодексу питання інстан-

ційного перегляду/оскарження постанови судді у справах про адміністративні правопорушення, керуючись приписами пункту 14 частини першої статті 92, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України та свободою розсуду в рамках „широкого простору обдумування“, забезпечив право на апеляційний перегляд справ про адміністративні правопорушення, проте не встановив права на касаційне оскарження судового рішення в цих справах» [7].

Так, Конституційний Суд України у своєму рішенні висунув два основних аргументи за «збереження» існуючої інстанційності у справах про адміністративне правопорушення, а саме: 1) «Простір обдумування», тобто іншими словами кожна держава самостійно може вирішувати чи впроваджувати їй інститут касаційного перегляду судових рішень у справах про адміністративне правопорушення; 2) «Адміністративний акт про застосування санкції підлягає щонайменше перевірці на законність перед незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі приписів права», тобто адміністративний акт, до якого конституційний суд України відніс постанову судді (суду) першої інстанції у справі про адміністративне правопорушення має бути щонайменше перевірений судом.

Перший аргумент лише констатує розсуд самої держави, тобто чи впроваджувати їй стадію касаційного перегляду чи ні, і з цим неможливо не погодитися. Так, дійсно існування в державі тієї або іншої стадії перегляду судового рішення цілком відноситься до власного розсуду держави. В свою чергу у нашому дослідженні ми обґрунтували чому ж все таки держава має впровадити такий інститут в адміністративно-делікте процесуальне законодавство.

А от з другим аргументом ми повною мірою не можемо погодитися. Конституційний Суд України, на нашу думку, помилково ототожнив адміністративний акт про застосування санкції із судовим рішенням судді (суду) про накладення адміністративного стягнення у справі про адміністративне правопорушення. На наш погляд у Рекомендації № R(91)1

Комітету Міністрів Ради Європи від 13 лютого 1991 року на яку послався Конституційний Суд України все ж таки мова йде саме про адміністративний акт, який слід ототожнювати із постановою адміністративного органу у справі про адміністративне правопорушення, а не із постановою судді (суду) у справі про адміністративне правопорушення. На користь цього, зокрема, свідчить те, що мова йде про перевірку на законність такого акту перед незалежним і неупередженим судом. Тобто мова йде саме про перевірку судом, а не про перегляд вищим судом (випадки, коли постанову судді (суду) переглядається апеляційним судом, який є вищим судом стосовно суду першої інстанції), іншими словами мова йде про те, що той або інший адміністративний акт має бути перевірений судом, а не акт судді (суду) має бути перевірений іншим «рівним» судом (цілком очевидно, що один суд не може перевіряти акти іншого «рівного собі» суду). Також очевидним є те, що суддя (суд) не є адміністративним органом, відповідно його рішення не можна ототожнювати з адміністративним актом. Прикладом оскарження адміністративного акту про застосування санкції у вітчизняному законодавстві може бути оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення винесеної адміністративним органом до суду в порядку передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України згідно припису статті 288 КУпАП. Отже із другим аргументом важко погодитися, в даному випадку.

Також слід зауважити, що навіть незважаючи на відсутність законодавчої можливості оскаржити судові рішення про накладення адміністративного стягнення в касаційному порядку багато осіб все одно подають такі касаційні скарги до Касаційного кримінального суду Верховного Суду. Цілком очевидно, що Касаційний кримінальний суд Верховного Суду відмовляє у відкритті провадження. Для прикладу, Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04 травня 2023 року, справа №344/9626/22, якою було відмовлено у відкритті касаційного провадження.

Проте такі факти у нашій державі додатково свідчать про те, що касаційне провадження у справах про адміністративне правопорушення все ж таки повинно бути впроваджено.

Висновки. Вважаємо, враховуючи конституційну засаду забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на

касаційне оскарження судового рішення у національному законодавстві слід закріпити інститут касаційного провадження у справах про адміністративні правопорушення, який надасть можливість повною мірою забезпечити реалізацію прав, свобод та законних інтересів усіх учасників провадження про адміністративне правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45. № 46-47. № 48. Ст. 552.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови[з дод. і допов.] / укладач і головний редактор В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун». 2005. 1728 с.
5. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю.С. Шемшученко]. К : Юрид. думка, 2007. 992 с.
6. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін.]. К. : «Укр.енцикл.». 2001. Т. 3. А-Г. 792 с.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Кременчуцького Анатолія Михайловича та Павлика Владислава Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 21 липня 2024 року № 5-р(II)/2021. URL: <https://ccu.gov.ua/dokument/5-rii2021>.
8. Маринів В.І. Перегляд судових рішень у кримінальному процесі України: окремі питання. *Вісник академії правових наук України*. 2011. № 4. С. 183–192.
9. Молдаван А.В. Кримінальний процес України: [навч. посіб.] / А.В.Молдаван, С.М. Мельник-Центр учбової літератури, 2013. 367 с.
10. Кримінальний процес: Підручник. За заг.ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. К.: «Центр учбової літератури». 2013. 544 с.
11. Бобечко Н.Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.09. Львів, 2016. 498 с.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х томах / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Х. : Право, 2012. Т. 2. 664 с.
13. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Х.: Право, 2013. 824 с.
14. Кримінальний процес: навч. посібник / Ю.П. Аленін, Л.І. Аркуша [та ін.]; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2020. 582 с. <https://doi.org/10.32837/11300.16211>.
15. Ухвала колегії суддів Першої судової палати касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04 травня 2023 року у справі №344/9626/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110629434>.

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku [The Constitution of Ukraine of June 28, 1996]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Vedomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*. No. 30. st. 141 [in Ukrainian].
2. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia vid 07.12.1984 [Code of Ukraine on Administrative Offenses from the 07.12.1984]. (1984). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR – Vidomosti of the Verkhovna Rada of URSR* No. 51. st. 1122 [in Ukrainian].

3. Mytnyi kodeks Ukrainy vid 13 bereznia 2012 roku [Customs Code of Ukraine of March 13, 2012]. (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Vedomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine (BBR)*. No. 44-45, No. 46-47, No. 48, Article 552 [in Ukrainian].
4. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [z dod. i dopov.] [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] [from the supplement and dopov.] / compiler and editor-in-chief V.T. Busel. K.; Irpin: VTF «Perun,» (2005). 1728 p [in Ukrainian].
5. Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk [Great Encyclopedic Legal Dictionary] / [edited by Yu. S. Sheshuchenko]. K: Juridical Thought, 2007. 992 p.
6. Iurydychna entsyklopediia: v 6 t [Legal encyclopedia: in 6 vols.] / [redkol.: Yu. S. Shemshuchenko et al.]. (2001). K.: «Ukr. encycle.,» T. 3; A-G. 792 with [in Ukrainian].
7. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinymy skarhamy Kremenchutskoho Anatoliia Mykhailovycha ta Pavlyka Vladyslava Volodymyrovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) prypysu chastyny desiatoi statti 294 Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia vid 21 lypnia 2024 roku [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on constitutional complaints of Kremenchuk Anatoly Mikhailevich and Pavlik Vladislav Vladimirovich regarding the compliance of the Constitution of Ukraine (constitutionality) with the prescription of part ten of Article 294 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses of July 21, 2024] No. 5-p (II)/2021. Retrieved from <https://ccu.gov.ua/dokument/5-rii2021> [in Ukrainian].
8. Marinov, V.I. (2011). Perehliad sudovykh rishen u kryminalnomu protsesi Ukrainy: okremi pytannia [Review of court decisions in the criminal process of Ukraine: separate questions]. *Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy – Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*. No. 4. S. 183–192 [in Ukrainian].
9. Moldovan, A.V. (2013). Kryminalnyi protses Ukrainy: [navch. posib.] [The Criminal Process of Ukraine: [study. Assoc.]] / A.V. Moldovan, S.M. Melnik-Center for Educational Literature, 367 p. [in Ukrainian].
10. Kryminalnyi protses: Pidruchnyk. [Criminal process: Textbook]. (2013). By zad.red. V.V. Kovalenko, L.D. Udalova, D.P. Pismennogo. K.: «Center for Educational Literature» 544 p. [in Ukrainian].
11. Bobechko, N.R. (2016). Apeliatsiine ta kasatsiine provadzhennia u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy. Dysertatsiia na здобuttia naukovooho stupenia doktora yurydychnykh nauk [Appeal and cassation proceedings in criminal proceedings of Ukraine. Dissertation for the degree of Doctor of Law]: 12.00.09. Lviv, 498 with [in Ukrainian].
12. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar: u 2-kh tomakh [Criminal Procedure Code of Ukraine. Scientific and Practical Commentary: in 2 volumes] / by zg.red. V.Ya. Tatsiya, V.P. Pshonki, A.V. Portnova. (2012). H.: Pravo, T. 2. 664 p. [in Ukrainian].
13. Kryminalnyi protses: pidruchnyk [Criminal process: textbook] / Yu. M. Grosheva, V. Ya. Tatsiy, A. R. (2013). Tumanyants and others; ed. V.Ya. Tatiya, Yu.M. Groshevoy, O.V. Kaplina, O.G. Shilo. H.: Pravo, 824 p [in Ukrainian].
14. Kryminalnyi protses: navch. posibnyk [Criminal process: educational manual] / Yu.P. Arenin, L.I. Arkusha [and others]; NU «Odessa Law Academy». (2020). Odesa: Feniks, 582 p. <https://doi.org/10.32837/11300.16211>. [in Ukrainian].
15. Ukhvala kolehii suddiv Pershoi sudovoi palaty kasatsiinoho kryminalnogo sudu Verkhovnoho Sudu vid 04 travnia 2023 roku u spravi [Ruling of the panel of judges of the First Judicial Chamber of the Cassation Criminal Court of the Supreme Court of May 04, 2023 in case] No. 344/9626/22. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110629434> [in Ukrainian].